
CRIMINAL OFFENSES WITH ELEMENTS OF VIOLENCE - PSYCHOLOGY OF CRIME AND ABUSE OF POWER

Miodrag Simović

Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina, Faculty of Law, University of Banja Luka, Academy of
Sciences and Arts of Bosnia and Herzegovina, vlado_s@blic.net

Jelena Kuprešanić

Social Work, specialist criminologist, jelenakupresanin@yahoo.com

Abstract: Violence as a phenomenon has always existed, and the development of society changes the way in which it affects people and their mutual functioning, as well as the very survival of society. By introducing punishments for actions that violate social norms, the integrity of individuals, their physical and mental health and endanger people's lives, society has developed moral values that develop in an individual in the most important and most sensitive cell of society - the family. The direction of his life, his actions and the "personal imprint" he will leave in society will depend on the way in which an individual understands and accepts the difference between what is good in the value system and what is bad.

The escalation of crime in the region and the world requires urgent efforts of all factors of society to act on this phenomenon preventively, in a timely manner and effectively. Crime as a social phenomenon, with the development of society, evolves, changes and adapts to such an extent that its detection and suppression is significantly more difficult. The phenomenon of crime, its causes and implications have always been the focus of research by numerous theorists and practitioners around the world. In order to reduce the consequences of socially unacceptable behavior, numerous strategies and programs have been designed whose implementation could contribute to the prevention of deviant behaviors of individuals and groups. There are numerous studies that deal with the study of crime in general, and it is certain that crimes with elements of violence are one of the most challenging. In this type of crime, the psychology of crime is especially important given the fact that the human psyche is still a great unknown. What is certain is that a large number of internal and external factors contribute to the development of criminal personalities, and numerous risk factors of today contribute to its expansion.

Keywords: crime, violence, crimes with elements of violence, perpetrators.

KRIVIČNA DJELA SA ELEMENTIMA NASILJA - PSIHOLOGIJA KRIMINALA I ZLOUPOTREBA MOĆI

Miodrag Simović

Sudija Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj
Luci i redovni član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, vlado_s@blic.net

Jelena Kuprešanić

Magistar socijalnog rada, specijalista kriminalista, jelenakupresanin@yahoo.com

Apstrakt: Nasilje kao fenomen postoji oduvijek, a razvojem društva se mijenja i način na koji ono utiče na ljude i njihovo međusobno funkcionisanje, kao i na sam opstanak društva. Uvođenjem kazni za djela koja narušavaju društvene norme, integritet lica, njihovo fizičko i mentalno zdravlje i dovode u opasnost živote ljudi, društvo je razvijalo moralne vrijednosti koje se u pojedincu razvijaju u najvažnijoj i najosjetljivijoj ćeliji društva - porodici. Od načina na koji pojedinac shvati i prihvati razliku između onoga što je u sistemu vrijednosti dobro i onoga što je loše, zavisice i usmjerenje njegovog života, njegovo djelovanje i „lični otisak“ koji će ostaviti u društvu.

Eskalacija kriminaliteta u regionu i svijetu zahtijeva urgentne napore svih činilaca društva da na ovu pojavu djeluju preventivno, pravovremeno i efikasno. Kriminalitet kao društvena pojava, razvojem društva evoluirala, mijenja se i adaptira u tolikoj mjeri da je značajno otežano njegovo otkrivanje i suzbijanje. Fenomen kriminala, njegovi uzroci i implikacije su oduvijek bili u fokusu istraživanja brojnih teoretičara i praktičara širom svijeta. U cilju smanjenja posljedica društveno neprihvatljivog ponašanja, osmišljavane su brojne strategije i programi čija realizacija bi mogla doprinjeti prevenciji devijantnih ponašanja pojedinaca i grupa. Postoje brojna istraživanja koja se bave proučavanjem kriminala uopšteno, a sigurno je da krivična djela sa elementima nasilja predstavljaju jedna od najizazovnijih. Kod ove vrste krivičnih djela psihologija kriminala naročito dolazi do izražaja, imajući u vidu činjenicu da je ljudska psiha i dalje velika nepoznanica. Ono što je sigurno je da veliki broj internih i eksternih faktora doprinose razvoju kriminalnih ličnosti, a brojni faktori rizika današnjice doprinose njihovoj ekspanziji.

Gljučne riječi: kriminalitet, nasilje, krivična djela sa elementima nasilja, počinioci.

1. UVOD

Implikacije kriminaliteta su dalekosežne, te ne utiču samo na pojedinca, već na ukupno društvo. U teorijskim raspravama širom svijeta, ovo pitanje je jedno aktuelnijih jer utiče na sveukupnost društvenih odnosa. Istraživanja iz oblasti kriminaliteta doprinose boljem razumijevanju uzroka i posljedica vršenja krivičnih djela, te povezivanju profesionalaca i razmjeni iskustava. Identifikovanje i međusobna korelacija spoljnih i unutrašnjih faktora koji utiču na činjenje krivičnih djela - naročito krivičnih djela sa elementima nasilja, implicira adekvatnije mogućnosti preveniranja društveno neprihvatljivih ponašanja.

Krivična djela sa elementima nasilja i njihova prevencija i dalje ostaju jedna od najkompleksnijih oblasti za izučavanje, a adekvatno i pravovremeno profilisanje učinilaca krivičnih djela će doprinijeti unapređenju kriminološke prakse i smanjenju posljedica vršenja krivičnih djela.

2. KRIMINALITET I NJEGOVA OBILJEŽJA

Kada je riječ o ozbiljnosti zločina koji se vrše i generalno o eskalaciji zločina, često se govori o teškoćama i kompleksnosti prilikom mjerenja stepena njihove ozbiljnosti. Liu, Francis i Sothill (2010) su zaključili da postoje dva tipa eskalacije zločina: eskalacije povezane s iskustvima u procesima krivičnog pravosuđa i eskalacije povezane sa godinama i zrelošću.²³ Kaznena reakcija je najstariji i najduže primjenjivani oblik reagovanja društva ili društvenih institucija prema prekršiocima društvenih normi. Nijedna etapa društvenog razvoja nije bila imuna na pojavu kriminaliteta i bez obzira na to koje mjere su preduzimane, imale su jedan zajednički cilj koji je sadržan u težnji za eliminacijom prestupa.²⁴ S obzirom na razvoj društva, razvijaju se i usložnjavaju različiti oblici društveno neprihvatljivih ponašanja, te će postati nužno da i sistem sankcionisanja u budućnosti doživi brojne promjene.

Kriminalitet, čije proučavanje predstavlja predmet kriminologije, heterogena je društvena pojava s obzirom na to da obuhvata sva kriminalna ponašanja koja se vrše u određenom vremenu i prostoru. Kriminalna ponašanja se u većoj ili manjoj mjeri međusobno razlikuju, kako po svojim pojavnim oblicima, tako i po svojim neposrednim uzrocima, odnosno neposrednom uslovljenošću i raznim drugim pojavama.²⁵ Saradnja, povezanost svih subjekata koji učestvuju u suprotstavljanju kriminalu je nužnost i svako ko pripada sistemu bezbjednosti mora dati svoj doprinos da se ona unaprijedi.²⁶

3. POJAM, OBLICI I VRSTE NASILJA

Nasilje označava odnos između dvije strane u kojem jedna strana upotrebom ili samom prijatnjom upotrebe sile utiče na drugu stranu. Nasilje je svjesna okrutnost usmjerena prema drugima sa ciljem sticanja moći pomoću nanošenja psihičke i/ili fizičke boli.²⁷

Pojam nasilja se definiše na različite načine i ono prisutno je u svim oblastima društvenog života. Nasilje se definiše kao upotreba fizičke snage (sile, prinude) koja za posledicu ima povrede, zlostavljanje i štetu. U nasilnički kriminalitet spadaju krivična djela koja karakteriše prekomjerna upotreba snage (sile) kao što su ubistva, teške tjelesne povrede i silovanje. Krivična djela nasilja obuhvataju samo krivična djela ekstremne upotrebe fizičke snage. Nasilje se definiše kao brza i snažna upotreba sile, kao grubo ponašanje ili nanošenje povreda fizičkom silom: smrt nasiljem, kao nepravedna i neopravdana upotreba sile i moći protivno pravu i zakonima, kao surovo ili neumjereno žestoko ponašanje: nasilje usljed mržnje, te povreda i povređivanje. Takođe, u literaturi se mogu pronaći i izrazi „zločin iz strasti“ i „zločin iz mržnje“.

Nasilje je globalni problem, predmet je međunarodnog i unutrašnjeg prava, njime su ugroženi pojedinci, grupe, čitave zajednice, narodi i države. Problemi vezani za pojedine vrste nasilja su prešli okvire nacionalnih granica, kako po mjestu izvršenja, tako i po mjestu porijekla i boravka žrtava, kretanju i povezanosti učinilaca. Postoje opšte

²³ Liu, J., Francis, B. & Sothill, K. (2010). A Longitudinal Study of Escalation in Crime Seriousness. Lancaster University, UK, 175. Na ovaj način se eskalacija zločina posmatra sa aspekta sistema, analize zločina koji se vrše i legalnih procesa koji se odvijaju u krivičnom pravosuđu i sa aspekta ličnosti u smislu njihove jedinstvenosti i korelacije sa godinama i zrelošću.

²⁴ Ilijić, Lj. (2014). Osuđeni i deprivacije - uticaj karakteristika ličnosti na intenzitet doživljavanja zatvorskih deprivacija, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja. Beograd, 19.

²⁵ Nikolić- Ristanović, V., Konstatinović- Vilić, S. (2018). Kriminologija, Izdavačko-grafičko preduzeće Prometej“, Beograd, 51.

²⁶ Đurđević, Z., Radović, N. (2015). Strateški pravci razvoja Evropske unije za suprotstavljanje kriminalitetu i njihov značaj za Republiku Srbiju. Srpska politička misao, broj 4, god. 22, vol 50, 288.

²⁷ <https://hr.wikipedia.org/wiki/Nasilje>, pristup 05.03.2020. godine

definicije nasilja i definicije posebnih vrsta nasilja u zavisnosti od konkretnih objekata prema kojima je usmjereno (nasilje u porodici, nasilje nad ženama, nasilje nad starijim osobama i sl.).²⁸

Osim zloupotrebe moći, kao mogući uzroci nasilja uopšte, kao i nasilja u porodici, često se navode teški uslovi života, bolesti zavisnosti, mentalni poremećaji nasilnika, način odrastanja i socijalizacija, česti konfliktni odnosi u porodici, temperament, karakter i frustracije nasilnika, posljedice rata ili preživljenih opasnosti. Ovi uzroci često djeluju u kombinaciji, a rijetko pojedinačno.

Nasilje se može prepoznati u brojnim aspektima života, a njegovi uzroci i posljedice su često vezani za postojanje više međusobno uslovljenih faktora. Moderno društvo teži ka iznalaženju kvalitetnih i održivih strategija kako se bi se nasilje preveniralo i društvo u cjelini osnažilo jačanjem svijesti o posljedicama nasilja. Pojam nasilja je višeznačan i multidimenzionalan, a predstavlja svaki uticaj na drugu osobu kojim se izaziva osjećaj straha, nesigurnosti i zavisnosti. Pojam nasilja se može razlikovati sa krivičnog i kriminološkog aspekta. U krivičnom aspektu ono predstavlja upotrebu apsolutne ili psihičke sile prema drugoj osobi. Kod nasilja u kriminološkom smislu, kod određene osobe ili osoba se namjerno izaziva osjećaj straha i nesigurnosti, tzv. potencijalno nasilje. Pojavni oblici nasilja mogu biti i instrumentalno i neinstrumentalno nasilje, motivisano i nemotivisano nasilje, fizičko i verbalno nasilje. Instrumentalno nasilje je sredstvo za postizanje nekog cilja (npr. teroristički napad), neinstrumentalno nasilje je samo sebi svrha, motivisano nasilje je odgovor na neki događaj ili provokaciju (npr. ubistvo druge osobe zbog pretrpljene prijetnje), a nemotivisano nasilje nije izazvano (različiti oblici nasilničkog ponašanja radi izživljavanja nad drugom osobom). Poseban oblik predstavlja prividno nemotivisano nasilje kod kojeg na prvu nije vidljiv razlog, iako on postoji. Fizičko i verbalno nasilje razlikuju se prema načinu na koji se nasilje iskazuje. Kod fizičkog nasilja koristi se apsolutna sila, a kod verbalnog psihička sila ili neposredna prijetnja.²⁹ Instrumentalno nasilje se u literaturi naziva i nasilje sa svrhom i predstavlja predviđen i sračunat način ponašanja pojedinaca. Krivična djela nasilja čine krivična djela čiji je objekt radnje čovjek i krivična djela čiji su objekti radnje, osim čovjeka, i stvari (predmeti).³⁰

4. KRIVIČNA DJELA SA ELEMENTIMA NASILJA

Nasilje u kriminološkom smislu znači upotrebu sile, prijetnje ili zloupotrebu moći prema drugom licu ili se nasilje određuje kao „upotreba prinudnih sredstava i metoda prema nekome, a protiv njegove volje i prava ili primena fizičke sile prema objektima i materijalnim sredstvima“. Kriminalitet nasilja se definiše kao ekstremni oblik ispoljavanja agresije. Ovaj oblik kriminaliteta obuhvata one kriminalne aktivnosti kojima se, sredstvima fizičke ili psihičke prinude, odnosno, primjenom sile ili prijetnje da će se sila primijeniti povređuje ili ugrožava integritet ličnosti. Postoji mnogo delikata nasilja i oblici takvog ponašanja su različiti, a sve oblike ispoljavanja nasilja povezuje agresivnost izvršioca prema žrtvi u različitim varijantama i različitog intenziteta.³¹

Kada je riječ o nasilju, kriminalisti, sociolozi, psiholozi i mnogi drugi su kroz istoriju pokušavali da otkriju zašto se neki ljudi ponašaju nasilno i zašto u nekim društvima i zajednicama ima više kriminala nego u nekim drugim društvima. Više nego bilo koji drugi oblik kriminala, kriminal sa elementima nasilja ima najveći uticaj na percepciju javnosti o kriminalu uopšteno.³² Istraživanja su pokazala da je potrebno detaljnije ispitivanje mjerljivih podataka o prestupnicima, žrtvama i situacijama korištenjem određenih standardizovanih alata, te da je potrebno povećati znanja o posljedicama krivičnih djela sa elementima nasilja i istražiti razvoj podtipova kao što su ubistva u okviru porodice, čedomorstva ili ubistva vezana za krađe i pljačke.³³

Indikator za ocjenu demokratije i stepena bezbjednosti jednog društva je broj krivičnih djela sa elementima nasilja.³⁴ U istraživanjima o uzrocima kriminalnog ponašanja, otkrivena je povezanost između vršenja krivičnih djela i mentalnih poremećaja, a povezanost je veća kada su u pitanju krivična djela sa elementima nasilja.³⁵ Kada su u pitanju krivična djela nasilja, istraživanja su pokazala da određene razlike predstavljaju veliku teškoću za poređenje trendova kretanja na osnovu kojih bi se mogle planirati i preduzimati zajedničke mjere za njihovo smanjenje.

²⁸Durđević, Z. (2014). Krivična dela ubistva- etiološke i fenomenološke karakteristike. Službeni glasnik, Beograd, 41-46.

²⁹Derenčinović, D., Getoš, M. (2008). Uvod u kriminologiju s osnovama kaznenog prava. Impresum, Zagreb, 40-41.

³⁰Durđević, Z. (2014). Krivična dela ubistva - etiološke i fenomenološke karakteristike. Službeni glasnik, Beograd, 50.

³¹Nikolić- Ristanović, V., Konstatinović- Vilić, S. (2018). Kriminologija. Izdavačko-grafičko preduzeće „Prometej“, Beograd, 111-112.

³²Gennaro, V. & Jeffrey, R.H. (2012). Criminology: Theory, research, and policy, Jones&Bartlett learning, LLC, 258.

³³Eisner, M. (2003). Long - Term Historical Trends in Violent Crime, Sage Publications, Thousand Oaks-London- New Delhi, 132-133.

³⁴Durđević, Z., Radović, N. & Sovtić, S. (2014). Ubistva izvršena od strane organizovanih kriminalnih grupa. Tematski zbornik „Nasilje u Srbiji - uzroci, oblici, posledice i društvena reakcija, Kriminalističko - policijska akademija, Fondacija „Hans Zajdel“, Beograd, 278.

³⁵Stephens, H. (2013). Crime and Mental Disorders. Aarhus University, Denmark, 17.

Problemi se odnose na izvođenje zajedničke definicije viktimizacije i određenje pojedinih vrsta krivičnih djela i metoda koje se koriste za njihovo praćenje, što ukazuje na prisutne limitirane mogućnosti za komparativnu analizu svih vrsta kriminaliteta, pa i kriminaliteta nasilja na globalnom nivou.³⁶

Krivična djela sa elementima nasilja mogu da dovedu do nastupanja jako teških posljedica, u vidu prouzrokovanja teških tjelesnih povreda, ozbiljnih posljedica u sferi duševnog zdravlja oštećenog, pa čak i smrti. Prvi korak za uspješno suprotstavljanje nasilju je jačanje svijesti o potrebi za organizovanom akcijom države, koja mora biti zasnovana na multiagencijskoj saradnji. Prevencija nasilja zahtijeva kontinuiranu i sinhronizovanu akciju države na analizi i prevenciji faktora koji dovode do nasilja, naročito među adolescentima.³⁷

5. UČINIOCI KRIVIČNIH DJELA SA ELEMENTIMA NASILJA

Jedna od najširih definicija pod nasiljem podrazumijeva različite akte, postupke i ponašanja pojedinaca, grupa, društvenih institucija, organizacija ili društva u odnosima prema ljudima, koji uključuju primjenu fizičke, psihičke, političke ili neke druge sile kojom se ugrožava fizički, psihički ili socijalni integritet čovjeka i izazivaju različita fizička i psihička oštećenja i druge nepovoljne posljedice. U istraživanju Šimunca (1979) o demografskim obilježjima nasilnika utvrđeno je da su djela nasilja dominantna karakteristika osoba muškog pola, mlađeg uzrasta i srednjih godina, odnosno do 45 godina. Krivična djela koja najčešće vrše mlađa lica su ubistva (30-35 godina), tjelesne povrede (35-40 godina) i razbojništva (18-25 godina). Najveći broj izvršilaca živi u braku, zatim u vanbračnoj zajednici ili su razvedeni i imaju veći broj dece. Prema ovom istraživanju, osobe ženskog pola takođe učestvuju u kriminalitetu nasilja vršeći najviše krivična djela tjelesne povrede i zlostavljanje djece.³⁸

Kada je riječ o nasilju u porodici, prema zakonskim odredbama, osnovni oblik krivičnog djela nasilje u porodici postoji kada se primjenom nasilja, prijetnjom da će se napasti na život i tijelo, drskim ili bezobzirnim ponašanjem, ugrožavaju spokojstvo, tjelesni integritet ili duševno stanje člana porodice. Kao vrstu kriminaliteta nasilja javljaju se i nasilje motivisano mržnjom i nasilje u ratu. Kada je reč o krivičnim djelima ubistva i učiniocima, Kron (1993) definiše pet tipova učinilaca krivičnog djela ubistva: neurotični tip (depresivna životna pozicija, bazična napetost, hipohondrija, nizak prag osjetljivosti na stres), paranoidni tip (socijalna preosjetljivost, sklonost ka odbacivanju bliskih osoba, latentna agresivnost), simulativni tip (negativan doživljaj sopstvenog djetinjstva, gubitnički životni scenario), depresivni tip (negativan doživljaj sopstvenog života, pesimizam, pad vitalnih dinamizama) i normalan ili disimulativan tip (falsifikovanje vlastite prošlosti, prikrivanje psihopatologije, težnja za afirmacijom na socijalnom planu). Kod krivičnih djela ubistava je najvažniji motivacioni spektar jer trasira put ka učiniocu.³⁹

Iako muškarci imaju veću vjerovatnoću od žena da budu žrtve ubistava, još je veća vjerovatnoća da će oni biti i počinioци. Više od 90% osumnjičenih za slučajevе ubistava u 2014., 2015. i 2016. godini bili su muškarci. Nešto više od 133.500 ljudi je dovedeno u formalni kontakt sa krivičnopravnim sistemom zbog ubistva u 49 zemalja u 2016. godini, a samo 10 procenata čine žene. Žene su bile žrtve u 82 odsto ubistava koja su izvršili intimni partneri tokom 2017. godine, što potvrđuje kako žene i dalje nose najveći teret viktimizacije u kontekstu nasilja između partnera. Prema studijama iz nekoliko evropskih zemalja, muškarci koji ubijaju svoje intimne partnere imaju značajno drugačiji profil od muškaraca koji ubijaju izvan odnosa. Istraživači su često kao uzroke takvih ubistava identifikovali ljubomoru, posesivnost, strah od napuštanja i mentalne bolesti.⁴⁰

Neki autori smatraju da, kada je riječ o kazni zatvora za učinioce krivičnih djela, ona je trenutno neophodna i ne postoji bolje rješenje za borbu protiv kriminala u ovom trenutku. Novija istraživanja su pokazala da izolacija u zatvorima može uzrokovati psihozu, depresiju, inhibiciju i druga psihološka stanja, što dalje utiče na negativan uticaj zatvora na mentalno zdravlje osuđenih lica. Posmatrano u socijalnom aspektu, negativan uticaj zatvora može da se reflektuje i na članove porodica osuđenih.⁴¹ Studije rađene na temu učestalosti vršenja krivičnih djela seksualnih prestupnika su pokazale da će većina seksualnih prestupnika počiniti jedno krivično djelo protiv jedne

³⁶Durđević, Z. (2014). Krivična dela ubistva - etiološke i fenomenološke karakteristike. Službeni glasnik, Beograd, 49.

³⁷Durđević, Z., Vuković, S., Radović, N. (2013). Nasilje uličnih kriminalnih grupa, Žurnal za kriminalistiku i pravo – NBP, Kriminalističko- policijska akademija, Beograd, 35-36.

³⁸Nikolić-Ristanović, V., Konstatinović - Vilić, S. (2018). Kriminologija. Izdavačko-grafičko preduzeće „Prometej“, Beograd, 113.

³⁹Durđević, Z. (2014). Krivična dela ubistva - etiološke i fenomenološke karakteristike. Službeni glasnik, Beograd, 114-118.

⁴⁰Global Study on Homicide (2019). United Nations Office on Drugs and Crime, Vienna, 23-24.

⁴¹Igrački, J., Stepanović, I. (2017). Jačanje penalnog sistema u funkciji prevencije kriminala. Tematski zbornik radova, Međunarodni naučni skup „Dani Arčibalda Rajsa“. Kriminalističko- policijska akademija, Beograd, 172-173.

žrtve. U odnosu na one koji istraju, studije otkrivaju dvije glavne strategije - činjenje krivičnih djela zasnovano na maksimiziranju broja žrtava (orijentisani na žrtve) i zasnovano na maksimiziranju broja seksualnih zločina (orijentisani na događaje).⁴²

Događaji u toku djetinjstva/adolescencije su vrlo važna grupa determinanti koje utiču na ponašanje. Traumatični događaji u toku djetinjstva u memoriji djeteta ostaju duboko ukorijenjeni i utiču na izgradnju obrazaca njegovog ponašanja. Neuspješno rješavanje takvih traumatičnih događaja dovodi do pojačavanja osjećaja beznačajnosti i bespomoćnosti. Problemi u razvoju nastaju kada interpersonalni odnosi između djeteta i lica koja se o njemu brinu postanu negativni i disfunkcionalni. Situacije u kojima dijete ne uspijeva da uspostavi vezu sa roditeljima za posljedicu mogu imati negativnu društvenu privrženost u kojoj se dijete osjeća zapostavljeno i emotivno siromašno. Traumatični događaji u djetinjstvu dovode do stvaranja neadekvatnih stavova prema sebi, sumnje u samog sebe, niskog samopoštovanja i osjećanja bezvrijednosti. Učinioci se često u toku traumatičnih događaja, usljed nedostatka rješenja i sposobnosti da se suoče sa nastalom situacijom - povlače u sebe, odaju alkoholu, narkoticima, pornografiji.⁴³

Postojeća literatura o kriminalnoj karijeri podržava tvrdnju da su faktori rizika za krivična djela sa elementima nasilja isti kao i za ona djela koja se vrše bez elemenata nasilja. Međutim, ovakve studije nisu ispitivale ulogu psihopatskog poremećaja ličnosti u razvoju konstantnog nasilja tokom života. Suprotno ranijim istraživanjima kriminalne karijere, prestupnici koji vrše krivična djela sa elementima nasilja, nisu pripadali grupaciji onih koji najčešće čine krivična djela. Neophodno je istražiti i objasniti zašto pojedinci konstantno iskazuju nasilje, imajući u vidu i psihopatske poremećaje ličnosti.⁴⁴

Neka istraživanja su pokazala da se muški i ženski kriminalitet bitno razlikuju kada je riječ o vrsti/težini kaznenih djela, da su na prvom mjestu ženskog kriminaliteta krivična djela protiv imovine, da su nasilnička ponašanja slabo zastupljena kod žena i da su najčešće usmjerena prema intimnom partneru. Razvijanje instrumenata koji bi bili isti za oba pola, ali sa varijablama koje neutralizuju kulturološko-polne uloge, pomoglo bi u utvrđivanju stvarnih razlika u kriminalitetu žena i muškaraca.⁴⁵ Kada je riječ o vršenju krivičnih djela, neki autori koriste pojam krivične svestranosti, u težnji da istraže i opišu način na koji neki prestupnici počine raznoliki spektar krivičnih djela, dok se drugi specijalizuju u vršenju određenog krivičnog djela.⁴⁶

Ozbiljnost krivičnih djela koja se vrše je pitanje koje je u korelaciji sa istraživanjem razvoja kriminalnih karijera. Postoji opšte uvjerenje da će pojedinci koji se u ranom dobu bave teškim kriminalom - verovatno nastaviti i u kasnijem periodu, čak i eskalirati.⁴⁷ Velika dilema u analizi kriminala se odnosi na recidivizam, jer se pokazalo da samo mali broj osoba počini krivično djelo, odsluži kaznu i vrati se u društvo kao produktivan građanin i nikada više ne prekrši zakon. Umjesto toga, pretežno, osoba razvije kriminalnu karijeru.⁴⁸

6. ZAKLJUČAK

U regionu, ali i širom Evrope i svijeta, kriminalitet dobija nove dimenzije i specifičnosti. Uzroci i posljedice vršenja krivičnih djela, učinioci krivičnih djela sa elementima nasilja i njihovo sankcionisanje, tema su brojnih istraživanja i zalaganja praktičara i teoretičara. Društveni izazovi i dalji razvoj ljudske svijesti i shvatanja društvenih vrijednosti će pokazati uolikoj mjeri smo sposobni da se odupremo svemu što ugrožava integritet ličnosti i dovodi u pitanje koncept porodice kao osnovne ćelije društva. Psihologija ličnosti učinilaca krivičnih djela sa elementima nasilja podrazumijeva detaljniju analizu svih faktora koji su mogli uticati na razvoj kriminalnih ličnosti, sa fokusom na

⁴²Lussier, P. & Cale, J. (2013). Beyond sexual recidivism: A review of the sexual criminal career parameters of adult sex offenders. *Aggression and Violent Behaviour*. Volume 18, Issue 5, 455.

⁴³Đurđević, Z., Radović, N., Kolarević, D. (2012), Motivacioni modeli serijskih seksualno motivisanih ubistava, *Žurnal za kriminalistiku i pravo - NBP, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd*, 69, 73.

⁴⁴McCuish, C. E., Corrado, R.R., Hart, D.S. & DeLisi, M. (2015). The role of symptoms of psychopathy in persistent violence over the criminal career into full adulthood. *Journal of Criminal Justice*. vol. 43(4), 345.

⁴⁵Doležal, D., Mikšaj-Todorović, Lj., Butorac, K. (2015). Kriminalna karijera i kriminalni životni stil žena, *Zbornik radova IV međunarodne znanstveno - stručne konferencije „Istraživački dani Visoke policijske škole u Zagrebu“*, 327.

⁴⁶Gavin, H. (2010). *Criminal Careers and Cognitive Scripts: An Investigation into Criminal Versatility*. Qualitative Report 15(2), 408.

⁴⁷Kempf, K. (1988). Crime Severity and Criminal Career Progression, *Journal of Criminal Law and Criminology*, Volume 79, Issue 2, 524.

⁴⁸Clark, J.R. & Davis, L.W. (2011). A Human Capital Perspective On Criminal Careers. *Journal of Applied Business Research*, Volume 11, Number 3, 60.

djetinjstvo koje je često osnova i polazna tačka budućih neprihvatljivih ponašanja. Ličnosti izvršilaca krivičnih djela će uvijek intrigirati istraživače i naučnu zajednicu, naročito imajući u vidu činjenicu da je eksploracija ličnosti konstantan proces i da uvijek postoji nešto „nedokučivo“ čega ni same osobe koje vrše ova djela često nisu svjesne. Neophodna je bolja saradnja različitih sistema društva i adekvatniji preventivni programi u suzbijanju kriminaliteta. Takođe, uređenje oblasti sankcionisanja počinitelja krivičnih djela direktno utiče na razvoj, odnosno prestanak kriminalnih karijera, a od kvaliteta programa tretmana učinilaca zavisi i njihovo buduće ponašanje, ali i cjelokupnost i frekventnost društvenih devijacija.

LITERATURA

- Clark, J.R. & Davis, L.W. (2011). A Human Capital Perspective On Criminal Careers. *Journal of Applied Business Research*, Volume 11, Number 3, 58-64.
- Derenčinović, D., Getoš, M. (2008) Uvod u kriminologiju s osnovama kaznenog prava. Impresum, Zagreb.
- Doležal, D., Mikšaj-Todorović, Lj., Butorac, K., (2015). Kriminalna karijera i kriminalni životni stil žena, Zbornik radova IV međunarodne znanstveno - stručne konferencije "Istraživački dani Visoke policijske škole u Zagrebu".
- Đurđević, Z. (2014). Krivična dela ubistva - etiološke i fenomenološke karakteristike. *Službeni glasnik*.
- Đurđević, Z., Radović, N. & Sovtić, S. (2014). Ubistva izvršena od strane organizovanih kriminalnih grupa. Tematski zbornik „Nasilje u Srbiji - uzorci, oblici, posledice i društvena reakcija, Kriminalističko – policijska akademija, Fondacija „Hans Zajdel“, 277 – 287.
- Đurđević, Z., Radović, N. (2015). Strateški pravci razvoja Evropske unije za suprotstavljanje kriminalitetu i njihov značaj za Republiku Srbiju. *Srpska politička misao*, Beograd, broj 4, god. 22, vol 50, 275- 291.
- Đurđević, Z., Radović, N., Kolarević, D. (2012), Motivacioni modeli serijskih seksualno motivisanih ubistava, *Žurnal za kriminalistiku i pravo - NBP, Kriminalističko policijska akademija*, Beograd.
- Đurđević, Z., Vuković, S., Radović, N. (2013), Nasilje uličnih kriminalnih grupa, *Žurnal za kriminalistiku i pravo - NBP, Kriminalističko policijska akademija*, Beograd.
- Eisner, M. (2003). *Long - Term Historical Trends in Violent Crime*, Sage Publications, Thousand Oaks-London - New Delhi.
- Gavin, H. (2010). *Criminal Careers and Cognitive Scripts: An Investigation into Criminal Versatility*. *Qualitative Report*, 15(2), 389-410.
- Igrački, J., Stepanović, I. (2017). Jačanje penalnog sistema u funkciji prevencije kriminala. Tematski zbornik radova, Međunarodni naučni skup „Dani Arčobalda Rajsa“. *Kriminalističko - policijska akademija*, Beograd.
- Ilijić, Lj. (2014). Osuđeni i deprivacije - uticaj karakteristika ličnosti na intenzitet doživljavanja zatvorskih deprivacija, *Institut za kriminološka i sociološka istraživanja*. Beograd.
- Kempf, K. (1988). *Crime Severity and Criminal Career Progression*, *Journal of Criminal Law and Criminology*, Volume 79, Issue 2, 524.
- Liu, J., Francis, B. & Soothill, K. (2010). *A Longitudinal Study of Escalation in Crime Seriousness*. Lancaster University, UK.
- Lussier, P. & Cale, J. (2013). Beyond sexual recidivism: A review of the sexual criminal career parameters of adult sex offenders. *Aggression and Violent behaviour*. Volume 18, Issue 5, p. 445-457.
- McCuish, C. E., Corrado, R.R., Hart, D.S. & DeLisi, M. (2015). The role of symptoms of psychopathy in persistent violence over the criminal career into full adulthood. *Journal of Criminal Justice*, vol. 43(4), 345-356.
- Nikolić - Ristanović, V., Konstatinović- Vilić, S. (2018). *Kriminologija*. Izdavačko-grafičko preduzeće „Prometej“, Beograd.
- Stephens, H. (2013). *Crime and Mental Disorders*. Aarhus University, Denmark.